

ЦІЛІ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГАЛУЗІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Підготовка майбутніх фахівців комп'ютерної галузі у вищих навчальних закладах має не лише освітню орієнтацію, але й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес покликаний формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими фахівцями. Та сучасність вимагає удосконалення не лише професійної, а й правової культури, конче необхідної фахівцям комп'ютерної галузі під час виконання ними службових обов'язків. Правова вихованість фахівця передбачає повагу до закону і законності, ставлення до них як до соціальних цінностей, дотримання норм життя; способів цивілізованого вирішення проблем і ситуацій; урахування надійної сили, що здатна захистити права і свободи людини; включає потребу і бажання поводитися правомірно; прагнення до вибору правомірних способів і засобів задоволення своїх потреб і вирішення проблем; прагнення до утримання інших людей від правопорушень; участь у підтриманні правопорядку в різних ситуаціях (вдома, на роботі, в навчальному закладі тощо).

У наукових дослідженнях приділяється увага проблемам морально-правової відповідальності, формуванню професійної правової культури (Н. Ткачова, Г. Васянович, М. Подберезський, В. Сальніков та ін.). Питання правової культури та правової вихованості особистості досліджували Д. Абашідзе, А. Балін, П. Баранов, О. Бойко, М. Городиський, В. Дубровський, М. Кейзеров, В. Котюк, І. Козубовська, А. Лігоцький, Н. Матузов, С. Микитюк, А. Морозов, В. Одарій, І. Романова, О. Саломаткін, А. Семітко, О. Скакун, А. Стаканов, О. Татаринцева, Н. Ткачова, Л. Твердохліб, М. Фіцула, М. Цвік, В. Чефрано, Н. Яковлева та ін. Окремі аспекти формування ціннісно-правових орієнтацій особистості обґрунтували В. Алексєєв, В. Афанасьєв, В. Водзинська, Н. Волкова, М. Казакіна, Ю. Кулюткін, В. Сайко, Г. Сухобська.

Н. Ткачовою розроблено та обґрунтовано новий напрям у сучасній теорії і практиці правового навчання і виховання – гуманістична правова педагогіка та її засади, що створює можливість для усвідомлення права як системи загальнолюдських, духовних цінностей, які становлять його сутність, природу, зумовлюють, сприйняття права як духовно-інтелектуального явища, а отже, - формування гуманістичної правосвідомості [7].

У роботі С. Микитюк систематизовано теоретичні надбання і практичний досвід становлення і розвитку правового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки, обґрунтовано витоки правового виховання; розкрито зміст офіційної політики в галузі правового виховання та еволюцію ставлення суспільства до проблеми правового виховання. Виявлено і проаналізовано найбільш суттєві особливості змісту, принципів, методів, форм правового виховання та його специфіку [1].

А. Стаканковим проаналізовано найбільш суттєві особливості змісту, принципів, методів, форм правового виховання та його специфіку, розкрито сутність та зміст правового виховання, виявлено перспективи використання позитивного досвіду правового виховання в сучасних умовах [5].

Дослідження В. Одарій присвячено проблемі підготовки майбутніх фахівців до правового забезпечення професійної діяльності, обґрунтовано педагогічні умови, зміст і методика підготовки майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності; визначено структуру й ознаки прояву, критерії оцінки й рівні правової підготовки [2]

Мета статті: на основі аналізу базових понять визначити цілі і зміст правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі.

Структура виховного процесу розкривається через єдність мети, змісту, способів досягнення результату. Нині виховання розуміють як: передачу соціального досвіду і світової культури; виховну дію на людину, групу людей або колектив (пряме і непряме, опосередковане); організацію способу життя і діяльності вихованця; виховну взаємодію вихователя і вихованця; створення умов для розвитку особистості вихованця.

Ми спираємося на таке визначення виховання — цілеспрямований організований процес формування у особистості соціально цінних, позитивних якостей [4, с. 59], Метою виховання є формування гармонійно розвиненої особистості, якостями якої є мудрість, здоров'я, благородство. Його результат – очікувані зміни в людині (або групі людей), здійснені під впливом спеціально підготовлених і планомірно проведених виховних акцій і дій. Останнім часом при визначенні мети виховання все більше уваги звертається на систему цінностей. Виховання може базуватися на різних цінностях: трансцендентних (наближення виховуваного до абсолютної цінності); соціоцентричних (свобода, рівність, братерство, праця, згода, творчість, мир, гуманність); антропоцентричних (самореалізація, гедонізм, користь, щирість, автономність, індивідуальність). У контексті нашого дослідження мета виховання під час фахової підготовки виглядає більш конкретно: допомогти людині підготуватися до професійної діяльності, реалізуючи і розвиваючи властивий їй інтелектуальний і духовний потенціал.

Наразі єдиного розуміння терміну «правове виховання» немає. Аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми свідчить, що правове виховання – це інтегрована категорія, яка розробляється як правознавчими, так і педагогічними науками.

Правове виховання – це цілеспрямована діяльність держави, суспільних організацій, окремих громадян з передачі досвіду правової діяльності, систематична дія на свідомість і поведінку людини в цілях формування певних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують дотримання, виконання і використання правових норм. Правове виховання є важливою складовою частиною ідейно-політичного та морального виховання громадян. Поряд з цим правове виховання за поставленою метою дуже наближене до формування правового світогляду, правової свідомості та правової культури, по методах реалізації поставленої мети воно має суттєву специфіку, яка вимагає самостійного розгляду.

У педагогічних джерелах під правовим вихованням розуміють: освоєння правового знання і формування розуміння необхідності цього знання; формування поваги до права, закону, а також навичок виконання правових норм; цілеспрямована діяльність педагога та виховуваного з правового навчання; формування у підростаючого покоління певних переконань, потреб і інтересів, ціннісних орієнтацій і установок поведінки. Тим часом правове виховання слід розглядати, як різнобічний та багатоманітний процес, змістом якого, перш за все, є правова освіта, навчання основам права.

На думку Н. Ткачової правове виховання як соціально-нормативне по суті вбирає в себе моральне, політичне, економічне, трудове, екологічне, сімейне виховання і таким чином є своєрідним осередком формування ціннісних орієнтацій особистості. А цілісність виховання як соціального явища передбачає також розширення базової правової освіти за межі загальноосвітніх правових знань у виробничу сферу [6, с. 55].

Правовиховний процес не можна розглядати як односторонню цілеспрямовану дію вихователя на виховуваного. У правовиховному процесі беруть участь дві сторони: з одного боку вихователь, з іншою — виховуваний. Причому, обидві сторони є активними учасниками цього процесу. Якщо вихователь виступає, як активна сторона, а виховуваний, як пасивна, виховний ефект буде найнижчий. Необхідно щоб, у цьому процесі брали активну участь і вихователь і виховуваний. Виховний процес буде тоді високо ефектним, коли виховуваний не тільки сприймає те, що йому передається, але і сам прагне до пізнання, до практичного застосування своїх знань.

Водночас правове виховання не можна розглядати лише як суб'єкт-суб'єктну взаємодію з двома учасниками: вихователем і виховуваним. Правовиховний процес — це

широкий спектр виховної дії, в якому беруть участь і педагоги, і громадськість, і соціальне середовище.

Ефективність правового виховання залежить від багатьох чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру. Правове виховання, відбувається, по-перше, під впливом суспільства, існуючих суспільних відносин, природного середовища, побутових умов, спадковості, тобто чинників незалежних від волі людини, а по-друге, свідомої діяльності людини, що виражається у виховній діяльності сім'ї, навчального закладу, суспільних об'єднань, органів самоврядування громадян, органів державної влади, засобів масової інформації, літератури, мистецтва, кіно, театру, культурно-освітніх установ тощо. Правове виховання передбачає не просто засвоєння правових знань, а перетворення їх у переконання – виховання людини з високим рівнем правосвідомості [6, с. 37].

Метою виховання є формування гармонійно розвиненої особистості, якостями якої є мудрість, здоров'я, благородство. Його результат – знання своїх прав і обов'язків і відповідальність за їх недотримання. Різними вченими висловлюються думки про те, що метою правового виховання є забезпечення свідомої правомірної поведінки. З цим можна було б погодитися, якщо б ознака усвідомленості завжди мав би активно-позитивне значення. У теорії і методиці правового виховання виділяють троїсту ієрархію цілей: формування системи правових знань (найближча мета); формування правового переконання; формування мотивів і звичок, правомірного, соціально активної поведінки (кінцева мета). Відомо, що вибір засобів залежить головним чином від поставленої мети. У даному випадку – від мети, яку ставить суб'єкт правового виховання, і перш за все від меж бажаного результату. Сама очевидна мета правового виховання - забезпечення правомірної поведінки.

Правове виховання у вищих навчальних закладах – це процес цілеспрямованого впливу на студентів, метою якого є формування високого рівня правової свідомості, правомірної поведінки та правової культури майбутніх фахівців у всіх галузях народного господарства.

Правове виховання фахівців з вищою освітою – складна і багатоаспектна система діяльності. Звичайно, багато правових цінностей, маючи основу і походження в моральних нормах, засвоюються особою в процесі різноманітної соціальної практики, через інші, не правові форми і канали формування суспільної свідомості. Проте правове виховання припускає створення спеціального інструментарію з донесення до розуму і відчуттів кожної людини правових цінностей, перетворення їх в особистості переконання і внутрішній орієнтир поведінки.

Правове виховання – це організаційна робота. Процес виховання обов'язково включає організацію життя і діяльності майбутніх фахівців, створення правильних відносин у трудовому колективі. Організаторами правового виховання під час навчання виступають заклади освіти, органи самоврядування, бази практики та ін.

Правове виховання студентів – це діяльність, спрямована в майбутнє. У процесі правового виховання розв'язуються задачі не стільки теперішні, скільки перспективні. Правове виховання – це складова частина всього виховного процесу, метою якого є формування соціально активної особи. Правове виховання не можна розглядати ізольований від інших видів виховання: політичного, етичного, трудового, естетичного, фізичного та ін.

До правового виховання слід підходити, як зазначалося вище, з врахуванням його соціальної сутності, як необхідної виховної частини громадянина. Профілактичний елемент в структурі правового виховання міститься, і в багатьох випадках він має важливе значення для формування активної життєвої позиції кожного члена суспільства, уміння і готовності боротися з будь-якими негативними відхиленнями від соціальних норм. Але правове виховання не зводиться тільки до профілактики, а спрямоване перш за все на забезпечення своїми специфічними засобами досягнення спільних цілей виховання.

Змістом правового виховання є залучення студентів до знань про державу і право, законність, права і свободи особи, вироблення у майбутніх фахівців стійкої орієнтації на правову поведінку. Але це не тільки збагачення знань студентів про право, закон, правову діяльність, а і цілеспрямована дія на свідомість з метою формування у випускників досвіду поведінки під час професійної діяльності відповідно до діючої правової норми. Важлива складова частина правового виховання — формування поваги до права, закону, розуміння їх цінності і необхідності безумовного виконання правової норми. Ця сторона правового виховання важлива тим, що задача побудови правової держави вимагає, щоб поваги до права стало особистою ціннісною установкою працівника.

Правові знання (теоретичні знання, знання про способи діяльності та знання, які регулюють правову поведінку), як суспільна соціальна цінність, проходячи крізь свідомість людини, стає матеріальною силою, тобто керівництвом, спонукачем її до правомірної повсякденної поведінки лише тоді, коли воно не є просто знанням, а опанувало емоційно-психологічною, вольовою сферою особистості, осмислено у взаємозв'язку з прикладами з інших сфер пізнання.

Правові знання – це система певного обсягу знань людини про право і правові норми, а також відомостей про конкретні правові норми, їх розуміння, усвідомлення сутності правових принципів. Правові знання виступають головним стрижнем усієї системи правової освіти і виховання, завдяки чому людина може розмежовувати дозволене й заборонене. Проте одних знань не досить для того, щоб особа діяла відповідно до вимог законів. Найбільш суттєвий вплив на правову поведінку та вимог законів, були зафіксовані на рівні оцінних відношень до права і правових установок. Правові установки – це запрограмована на основі правових знань, ціннісних орієнтацій і переконань поведінка особи у визначених умовах. Отже, взаємозв'язок і співвідношення правової свідомості та правової культури відбувається завдяки позитивному ставленню людини до правових цінностей. Правова культура включає тільки ту частину правосвідомості, яка виражає позитивне ставлення до права, правильне розуміння права, його вимог, що породжує у свідомості молоді позитивні установки і в результаті – активну правомірну поведінку [3, с. 8].

Професійно-правова культура фахівця або інакше, правова культура його професійної діяльності – це глибокі і об'ємні знання законів і підзаконних актів, джерел права, на які він має спиратися, створюючи освітнє середовище, розуміння принципів права учасників педагогічного процесу і способів правового регулювання їхніх відносин, професійне відношення до права і практики його застосування в навчально-виховному процесі в суворій відповідності до правових чи розпорядчих принципів законності, тобто високий ступінь володіння правом у конкретній професійно-практичній діяльності [2, с. 9].

Правова поведінка — вольовий бік правосвідомості, який являє собою процес переведення правових норм у реальну правову поведінку. Вона складається із елементів, що визначають її напрямок (характер), — мотивів правової поведінки, правових настанов.

Виділяючи правове виховання студентів у рамках вирішення єдиних комплексних завдань, має сформулювати такі якості у молодій людини: знання місця права у суспільстві, його значення, напрямків правового регулювання, принципів цього регулювання; знання норм та інститутів різних галузей права в межах, необхідних для побутової, навчальної, трудової, суспільної діяльності; навички застосування права в конкретних ситуаціях, комплексні характеристики варіантів вчинків не тільки як правильних чи неправильних, поганих чи хороших, але й законних і незаконних; відношення до права як високої соціальної цінності, носію ідеї справедливості; внутрішня готовність до дотримання правових принципів і конкретних вимог правомірної поведінки; готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб.

Таким чином система правового виховання у вищому навчальному закладі виступає організаційним і методологічним механізмом, за допомогою якого суб'єкти правового

виховання впливають на суспільну і індивідуальну свідомість майбутнього фахівця, допомагаючи останньому сприйняти правові принципи і норми.

На нашу думку, доцільно виокремити поняття *правової вихованості* майбутніх фахівців, що належать до певної соціальної і професійної групи (у нашому випадку комп'ютерній галузі), і правову культуру професійної діяльності, яку вони освоюють. У першому випадку, правова вихованість набуває певного соціального сенсу, що диктується груповими інтересами, характерними рисами світогляду, загальної культури певної професійної групи. У другому, – вона привласнюється і реалізується особистістю як невід'ємний атрибут її професійної діяльності, як система обов'язкових для виконання і дотримання норм, правил, що захищають права, свободи й обов'язки всіх інших особистостей, які включені у сферу означеної діяльності.

Досягнення у комп'ютерній галузі стали провідними чинниками прогресу цивілізації, а їх повсюдне використання сформувало нову сферу суспільних відносин. Інформаційні технології, разом з телекомунікаційними технологіями, складають основу процесів інформатизації, руху до інформаційного суспільства.

Метою формування і розвитку інформаційного суспільства є підвищення якості життя громадян на основі використання інформаційних і телекомунікаційних технологій. При цьому виникають правові відносини, пов'язані з необхідністю точнішого визначення специфіки створюваних об'єктів комплексного характеру (інформаційні бази; реєстри, кадастри, реєстри і класифікатори; інтернет-ресурси і мережеві інтерактивні послуги) і організації їх належного обліку. У цивільному обороті в даний час знаходяться великі об'єми різноманітних інформаційних продуктів, їх виробники і користувачі зацікавлені в законодавчому захисті своїх прав на ці продукти. Проте нові інформаційні технології дали поштовх не тільки прогресу суспільства, але і привели до формування нової специфічної соціальної групи правопорушників, злочинна діяльність яких пов'язана з сферою інформаційних технологій, тому особливу значущість придбаває правове регулювання даної сфери.

Таким чином, метою правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі є вивчення правових аспектів правопорушень у сфері інформаційних технологій.

Обґрунтовуючи розуміння правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі, ми виходили з того, що людина існує не тільки у природному, фізичному світі, але й у соціально-культурному середовищі, яке вона створює сама. Середовище, в якому фахівець комп'ютерної галузі здійснює свою професійну діяльність, є однією з підсистем соціокультурного середовища і існує як сукупність історично складених і соціально обумовлених зовнішніх чинників, обставин та ситуацій.

Правова вихованість фахівців комп'ютерної галузі – це глибокі й об'ємні знання законів і підзаконних актів, джерел права, на які він має спиратися у професійній діяльності, розуміння принципів права учасників педагогічного процесу і способів правового регулювання їхніх відносин, професійне відношення до права і практики його застосування в навчально-виховному процесі в суворій відповідності до правових чи розпорядчих принципів законності, тобто високий ступінь володіння правом у конкретній практичній діяльності.

Таким чином, ґрунтуючись на аналізі базових понять, ми визначаємо правову вихованість майбутніх фахівців комп'ютерної галузі як особливу форму прояву узагальненого процесу правового виховання, яке реалізується в умовах освітнього середовища засобами виховання. Складовими правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі є: імперативно-когнітивний компонент, що утворюється з системи правових знань і знань про норми їх застосування в межах професійної підготовки майбутнього фахівця комп'ютерної галузі; діяльнісно-поведінковий компонент, що утворюється з системи правоправних дій, правового поведіння, навичок правового регулювання дій працівника комп'ютерної галузі; ціннісно-орієнтаційний компонент як система моральних орієнтирів, настанов і мотивів, що визначають спрямованість дій

майбутнього фахівця комп'ютерної галузі. До подальших досліджень відносимо розробку педагогічних умов правового виховання фахівців комп'ютерної галузі.

Література:

1. Микитюк С. О. Викладання правових дисциплін у вищих навчальних закладах України (історико-педагогічний аспект) : [монографія] / Світлана Олегівна Микитюк. – Харків: ТОВ «Майдан», 2006. – 156 с.
2. Одарій В. В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. В. Одарій. — Одеса, 2005. — 21 с.
3. Романова І. А. Формування правової свідомості майбутніх вчителів у процесі навчальної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Романова. — Харків, 2002. — 17 с.
4. Рыбников В. В., Ипполитов Г. М., Хачатурян М. В. Сущность и содержание правового воспитания / В. В. Рыбников, Г. М. Ипполитов, М. В. Хачатурян // Право и образование —2000. —№6. — С. 55—63.
5. Стаканков А. В. Теорія і практика правового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини ХІХ - початку ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А. В. Стаканков. — Харків., 2004. — 23 с.
6. Ткачова Н. О. Гуманістична правова педагогіка та її роль в оновленні методології правового виховання молоді / Н. О. Ткачова //Збірник наук. праць: Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) —К.: Віра Інсайт, —2001. —Кн. 1, —С. 53—58.
7. Ткачова Н. О. Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти: діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Ткачова. — К., 2002. — 565 с.

У статті на основі аналізу базових понять визначено цілі і зміст правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі та виявлено її складові.

В статті на основі аналізу базових понять визначено цілі і зміст правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі та виявлено її складові.

In the article on the basis of analysis of base concepts definite aims and maintenance of right education of future specialists of computer industry and found out its constituents.